

POČÁTKY OSÍDLENÍ PLZEŇSKA

(převzato z „Minulostí Žilova a okolí“ – Jan a Josef Bayerovi)

Archeologický průzkum prokazuje existenci jednotlivých slovanských hradišť na Plzeňsku již v 8. až 10. století. V této době – počátku feudalismu – byly střediskem jednotlivých krajů v Čechách a na Moravě krajské hrady, odkud knížata prostřednictvím svých úředníků spravovala příslušný kraj. Takovým hradem na Plzeňsku byl hrad Plzeň na vrchu Hůrka nad dnešním Starým Plzcem. O jeho existenci jsou první záznamy z roku 976. Hrad Plzeň sloužil nejen ke správním účelům kraje, ale byl určen i k účelům obranným. Kolem hradu bylo budováno podhradí, v němž se rozvíjely základní druhy řemeslné činnosti potřebné především k existenci hradu. V podhradí kvetl i obchod, protože hrady byly stavěny k ochraně obchodních cest. Jinak bylo osídlení soustředováno převážně do povodí řek. V 10. století bylo v Čechách asi čtvrt milionu obyvatel.

Na Plzeňsku došlo nejdříve k osídlení jižní části kraje. Když byla jižní část kraje poměrně souvisle osídlena, byl sever pokryt ještě porostem. Dokazují to i názvy některých obcí (Trnová, Třemošná – střemcha, Horní Bříza, Záluží – za luhem nebo za louží).

Poměrně řídké osídlení bylo nevýhodné pro knížete, jemuž patřila všechna půda. Nebylo možné, aby panovník zabezpečil prostřednictvím svých dvorů obdělání tak rozsáhlého pozemkového majetku. Proto propůjčil příslušníkům své družiny a krajským úředníkům část své půdy do pronájmu, nejdříve dočasně, později dědičně, aby byl zajištěn příliv přistěhovalců. K osídlení zejména pohraničních hvozdů však nízké počty domácího obyvatelstva nestačí. Proto, zvláště ve 12. a 13. století, povolávali panovníci do země cizí mnichy, aby založili kláštery a s jejich pomocí osídlili převážně cizími kolonisty a to hlavně německými, západní pohraničí. Tato německá kolonizace dosahuje největší intenzity za krále Přemysla Otakara II. (1253 – 1278). Obce byly zakládány tak, že světský či církevní pán uzavřel smlouvu s tzv. lokátorem, který se zavázal, že přidělený prostor do stanovené doby přivedenými osadníky vymytí, rozdělí na pole, cesty, pastviny, každému osadníkovi vyměří půdu a uzavře s ním smlouvu.

První přistěhovalci skládali jen tzv. podaj – zákupné a bývali od dalších poplatků na určitou dobu osvobozeni (na půdě lesní až na 18 let, na půdě obdělávané od 1 do 5-ti let). Pak platili nájemné v penězích a naturáliích (obilí, vejce, kuřata, sýr, maso med apod.). Z lokátora se zpravidla stával rychtář, ten měl největší statek, který byl svobodný a rychta dědičná. Obilí dovážel osadník přímo pánovi, ostatní vybíral rychtář a odváděl najednou (na Martina), od konce 13. století pololetně. Rychtář měl i soudní pravomoc převzatou od pána. Z toho plynuly i některé příjmy, např. rychtáři náležela 1/3 pokut. Kde byla fara, měla i svou půdu a ti, kteří ji obhospodařovali, byli k farářům ve stejném poměru jako poddaní na panství a úrok odváděli farářům.

O celé neosídlené území Plzeňska se prakticky rozdělily kláštery – plaský a chotěšovský. Plaskému klášteru patřil neosídlený sever Plzeňska, jih patřil Chotěšovu. Do prostoru plaského kláštera zasahoval jen klášter kladrubský, k němuž patřila ves Štěpánovice (zaniklá ves u Nekmíře) a Kapitula mělnická, k níž patřila ves Třemošná. V souvislosti s existencí plaského kláštera nacházíme řadu písemností, které podávají svědectví o osídlení našeho nejbližšího okolí. Na jedné listině Čéče ze Železnice z r. 1181 (1180-2) nacházíme doklad o existenci Trnové (Ludvík de Trinowa), Horní Břízy (Arnoldu de Bresa), Třemošné (Radosta de Sremosna), Ledec (sacerdotes de Ledec Petrus).

Porovnáme-li osídlení našeho nejbližšího okolí z doby předhusitské s osídlením nynějším, zjistíme, že v té době bylo již osídlení dovršeno. Kromě osady Stýskaly, k jejímuž založení došlo později, existovaly koncem 14. století již všechny vsi, které trvají dodnes. Uvážíme-li, že některé vsi z různých příčin později zanikly (Štěpánovice, Ježlový, Újezd, Kamenice) nebo se z nich staly dvory (Otročkovice, Býkov, Třemošnice), bylo toto osídlení dokonce hustší, než je dnes. V porovnání s nynější velikostí obcí šlo však vesměs o vsi malé. Období předhusitské bylo poznamenáno nejen dovršením osídlování, ale také stavbou četných hradů. Do historie Trnové zasáhl především hrad Bělá, založený v roce 1315 Rackem z Krašova. Kolonizace přinesla značný příliv osídlenců německé národnosti, slouží ke cti opatů plaského kláštera, ačkoli někteří z nich byli Němci, že osídlování našeho kraje prováděli výhradně z českého obyvatelstva a že do našeho nejbližšího okolí německý živel nepronikl.

Hlavním druhem obživy kolonistů na vesnicích a samostatných dvorcích bylo zemědělství. Držitele dvorů byly vlastně jen většími sedláky, patřili jako vladykové k nižší šlechtě (zemané, vladykové, rytíři). Jako trvalé rodové znamení měli erb, který nesměl používat žádný jiný rod. Erby si původně stanovil rod sám (tzv. erb původní), od doby panování Karla IV. je uděloval panovník.